

ATP-avgifter som mål eller medel

Uttag av ATP-avgifter och uppbyggnad av AP-fonder kan ses som ett sätt att ge statsmakterna möjlighet att bli ägare till det i företagen arbetande kapitalet och att få ett därmed förenat inflytande över produktionsmedlen. Man kan också se ATP-avgifter och fondbildning som ett sätt att göra det lättare att i framtiden infria de pensionsutfästelser som har givits till medborgarna. Endast den senare aspekten behandlas i denna kommentar.

I huvudsak skulle i den senare delen av resonemanget "ATP-avgift" kunna

bytas ut mot "allmän arbetsgivareavgift". De samhällsekonomiska verkningarna av de två typerna av avgifter torde vara nästan helt identiska.

Man brukar ibland med rent försäkringsmatematiska resonemang motivera att ATP-avgiften "måste" vara nuvarande 11 procent av den del av den deklareringspliktiga arbetsinkomsten som ligger mellan 1 och 7 1/2 basbelopp för att man skall kunna klara de framtida pensionsåtagandena. Sådana resonemang ger anledning till ett par frågor:

1. Vad menar man med att ATP-avgiften "måste" vara så hög för att man skall klara de framtida pensionsåtagandena? ATP-systemet är ett sk fördelningssystem, vilket innebär att inbetalningar av avgifter plus avkastning på fonderade medel i princip skall balansera utbetalningar av pensioner när systemet har byggts upp. En långsammare real tillväxt av AP-fonderna och/eller en mindre räntabel placering (realt sett) av de fonderade medlen innebär med ett sådant system större sammanlagda (reala) avgiftsbelopp när systemet är uppbyggt.

Om man målsätter de framtida sammanlagda avgiftsbeloppen samt dessutom utgår från en given räntabilitet vid placeringen av fondmedlen måste man också målsätta fondtillväxten, och därmed fixera de nuvarande avgifterna till en bestämd procentsats. Det finns emellertid skäl att fråga om det är rimligt att målsätta de framtida *avgiftssummorna*. Borde man inte i stället målsätta *det som blir över* till de framtida yrkesverksamma löntagarna (eventuellt också till kapitalisterna) *sedan ATP-avgifterna blivit betalda*? Det som blir över utgör skillnaden mellan vad löntagare (och kapitalister) lyckas producera med sina resurser å ena sidan och ATP-avgifterna å andra sidan.¹ Denna skillnad beror inte bara av den andra termen utan också av den första.

2. Den fråga som nu osökt följer är: Hur påverkar dagens avgiftsprocent den framtida produktionsförmågan, dvs den första termen i den ovan omnämnda skillnaden? Här kan två svar tänkas. Det första svaret är att högre ATP-avgifter leder till lägre löner och lägre aktieutdelningar idag. Detta i sin tur leder till att den privata konsumtionen blir mindre än den annars skulle ha varit, vilket gör det möjligt att investera mer. Därmed skulle — enligt detta resonemang — högre ATP-avgifter i nuläget leda till större produktionsförmåga i framtiden. Det skulle alltså inte räcka med att den andra termen i skillnaden blev mindre. Den

¹ En del av samhällets kapitalresurser ägs av AP-fonderna. Den produktion som kan hänföras till dessa resurser mäts med AP-fondernas avkastning och räknas inte in i den första termen. AP-fondernas avkastning håller i stället nere den andra termen, ATP-avgifterna. Detta skiljer AP-systemet från ett "rent" fördelningssystem, dvs ett system där alla utbetalningar finansieras med samtidiga avgifter utan att någon mellanliggande fond fungerar som buffert och källa till avkastning.

första termen skulle dessutom bli större. Denna typ av resonemang håller ganska bra när investerare och konsumenter trängs med varandra inom det samlade produktionsutrymmet, dvs när den totala efterfrågan överstiger vad som kan produceras vid full sysselsättning och fullt kapacitetsutnyttjande.²

Det andra svaret är att högre ATP-avgifter leder till lägre lönsamhet för företagen. Denna nedgång i lönsamheten leder i sin tur till att deras lust och förmåga att investera i fysiska anläggningstillgångar, i produktutveckling etc minskar. Detta i sin tur leder till långsammare tillväxt. Högre ATP-avgifter idag skulle alltså leda till att den första termen i den ovan omtalade skillnaden skulle bli mindre än eljest. Detta resonemang håller ganska bra när totala efterfrågan understiger vad som kan produceras vid full sysselsättning och fullt kapacitetsutnyttjande.

Under ogynnsamma förhållanden kan högre ATP-avgifter dessutom leda till att den andra termen i skillnaden blir större. Detta inträffar om de högre ATP-avgifterna leder till sådana samhällsekonomiska verkningar att avkastningen på fondmedlen blir mindre än de annars skulle ha varit.

*

I stället för att betrakta dagens och morgondagens ATP-avgifter som oanståbara mål bör man således enligt detta synsätt i ökad utsträckning kunna betrakta och utnyttja dem som konjunkturpolitiskt medel, principiellt likställda med tex allmänna arbetsgivaravgifter — men tredubbelt större i sammanlagt värde. Om man av olika skäl vill undvika att kortsiktigt variera ATP-avgifterna och heller inte önskar öka statens externa upplåning kan givetvis en analog effekt nås genom att variera arbetsgivaravgifterna och samtidigt låta ATP-fondens utlåning till staten variera i motsatt riktning.

Ekon lic Bertil Lindström
Industriens Utredningsinstitut

Referens:

Feldt, K.-O., [1958], "Pensionsreformen och sparandet", i *Promemoria med förslag om fondförvaltning m m i samband med en utbyggd pensionering*, avgiven av 1957 års pensionskommitté, Statens Offentliga Utredningar 1958: 4, Stockholm, sid 63 —83) (appendix A).

² Denna typ av resonemang förs i Feldt [1958], s 80.